

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОКУРОРА НА СТАДІЯХ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Андрій ТЕРНО,
заступник прокурора
Херсонської області,
старший радник юстиції

УДК 343.132:343.138

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ НА СТАДІЯХ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Прийняття нового кримінального процесуального законодавства є позитивним рухом держави до демократичних змін і кращих правових традицій, які мають змінити не тільки ставлення суспільства до органів влади, а й саму ментальність щодо дотримання прав і обов'язків людини та громадянина.

Кримінальний процесуальний кодекс України (КПК України) кардинально змінив концепцію досудового розслідування та, власне, підхід до здійснення процесуальних дій. Зокрема, скасовано інститут порушення, повернення кримінальної справи на додаткове розслідування.

Новелою для вітчизняного кримінального процесу є заборона розпочинати досудове розслідування стосовно конкретної особи, що є гарантією захисту прав учасників процесу.

Відповідно до ч. 2 ст. 214 КПК України досудове розслідування починається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань [1, 526–532]. Таким чином, порядок початку досудового розслідування не передбачає так звану дослідчу перевірку заяв та повідомлень про злочини. Отже, заяви і повідомлення про

кримінальні правопорушення перевіряються винятково у процесі досудового розслідування.

Заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення підлягають обов'язковій реєстрації в Єдиному реєстрі досудових розслідувань (ЄРДР).

Водночас постає запитання: «Чи всі заяви і повідомлення підлягають реєстрації?»

Вочевидь, наявна потреба у правильному визначенні порядку розгляду звернень, які містять вимогу заявника про притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Так, на сьогодні є численні заяви про притягнення до кримінальної відповідальності суддів за вчинення, на думку заявників, кримінальних правопорушень, передбачених ст. 375 КК України.

Якщо заява стосується рішення (у будь-якій судовій справі), яке є чинним, необхідно враховувати, що судові рішення вважається законним доти, доки не скасовано судом вищої інстанції.

Напевно, безпідставно вносити такі заяви до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Відповідно до роз'яснень, викла-

дених у постанові Пленуму Верховного Суду України від 13 червня 2007 року № 8 «Про незалежність судової влади», судові рішення згідно з ч. 5 ст. 124 Конституції України є обов'язковими до виконання на всій території України і тому вважаються законними, доки вони не скасовані в апеляційному чи касаційному порядку або не переглянуті компетентним судом в іншому порядку, визначеному процесуальним законом, у межах провадження справи, в якій вони ухвалені [2].

Прийняття до розгляду будь-якими особами чи органами, крім відповідного апеляційного або касаційного суду, заяв, у яких оскаржуються судові рішення, витребування від судів інформації про судові справи у зв'язку з такими заявами є порушенням незалежності та самостійності суду.

У зв'язку із цим, вважаємо, звернення, порядок розгляду яких встановлено чинним цивільно-процесуальним, господарсько-процесуальним, кримінально-процесуальним або іншим законодавством за наявності відповідних рішень судів чи інших органів, до компетенції яких законом віднесено їх розгляд, не повинні вноситись до Єдиного реєстру досудових розслідувань, навіть якщо заявник наполягає на притягненні відповідних службових осіб до кримінальної відповідальності, та підлягають розгляду в порядку, передбаченому Законом України «Про звернення громадян».

Аналогічним чином (за відсутності відповідних доручень суду) повинні розглядатись заяви про притягнення до кримінальної відповідальності свідка, експерта за завідомо неправдиве показання або висновок за статтями 384, 385 КК України у провадженнях (справах), в яких постановлено чинні судові рішення.

Положенням про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань передбачено, що заява чи повідомлення про кримінальне правопорушення вважаються поданими за моменту попередження особи про кримінальну відповідальність (виняток становлять випадки, коли таке попередження неможливо зробити з об'єктивних причин: надходження заяви, пові-

домлення поштою, іншим засобом зв'язку, непритомний стан заявника, відрядження тощо) [3].

Таким чином, заяви і повідомлення, які не відповідають встановленим вимогам, вважаються неподаними.

У цьому зв'язку постають запитання: «Яким чином і упродовж якого строку необхідно з'ясовувати наявність об'єктивних причин, що унеможливають попередження особи про кримінальну відповідальність, яким чином фіксувати їх наявність чи відсутність?», «Що потрібно робити, якщо не встановлено особу заявника (останній не має документів)?»

У ст. 214 КПК України строк, необхідний на внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, становить 24 години. Тобто вживати заходів до встановлення особи заявника, а також попередження про кримінальну відповідальність можливо лише упродовж 24 годин. Згідно з цією ж статтею відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається [1, 526–532].

Проте ні в КПК України, ні у Положенні про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань не врегульовано, що необхідно робити слідчому та прокурору у випадку, коли заява (повідомлення) не відповідає вимогам ст. 214 КПК України (наприклад, коли викладені у ній обставини не свідчать про наявність кримінального правопорушення, проте заявник наполягає на її внесенні до ЄРДР).

У КПК України не визначено процесуальної форми рішення про невнесення заяви (повідомлення) про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань, проте регламентовано можливість оскарження слідчому судді такої дії слідчого або прокурора (ст. 303). Тобто законодавець передбачив, що невнесення заяви до ЄРДР є можливим, і слідчий суддя у разі надходження відповідної скарги зобов'язаний перевірити наявність підстав для її внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

У зв'язку з цим можливим вирішенням проблеми порядку розгляду заяв і повідо-

млень про кримінальні правопорушення до їх внесення в ЄРДР, а також визначення порядку руху заяв і повідомлень, які не повинні вноситись до нього, але заявники наполягають на їх внесенні, є її врегулювання відповідним нормативно-правовим актом, наприклад, спільним наказом Генерального прокурора України і керівників правоохоронних органів.

Положенням про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань та ст. 214 КПК України передбачено, що внесенню до ЄРДР підлягають відомості, які повинні мати стислий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення [1, 526–532; 3]. Таким чином, відомості про правопорушення, що готуються (наприклад, повідомлення про готування до вбивства на замовлення), внесенню до Єдиного реєстру досудових розслідувань не підлягають. Це виключає можливість досудового розслідування таких правопорушень, хоча статтями 14, 16 КК України передбачено кримінальну відповідальність за готування до злочину (виняток становлять злочини невеликої тяжкості) [4, 47–49, 53–55].

Можливим шляхом вирішення окресленої проблеми є внесення відповідних доповнень до зазначеного Положення.

Крім того, вирішення потребує питання про відсутність порядку і тактики проведення негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених ч. 1 ст. 271 КПК України (контроль за вчиненням злочину).

У ч. 5 ст. 271 КПК України визначено, що порядок і тактика проведення вказаних вище дій визначається законодавством, проте до сьогодні єдиного порядку і тактики чинним законодавством не визначено, що ставить під сумнів можливість використання їх результатів як доказів [1, 682–686].

Відповідно до ст. 314 КПК України після отримання обвинувального акта суд не пізніше п'яти днів з дня його надходження призначає підготовче судове засідання, в яке викликає учасників судового провадження.

Проте у Кодексі не визначено терміну проведення цього засідання, внаслідок чого суди проводять його після закінчен-

ня строку дії ухвали про застосування запобіжного заходу, що, зокрема, тягне за собою звільнення особи, яка утримується під вартою, за відсутності відповідного судового рішення.

Підготовче засідання відбувається за участю прокурора, обвинуваченого, захисника, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника і законного представника, цивільного відповідача та його представника. Відсутність навіть одного з учасників може бути зумовлена поважними причинами, що призводить до відкладення підготовчого засідання і спливу строку дії ухвали про застосування запобіжного заходу.

Відсутність чіткої нормативної регламентації з цього питання суттєво ускладнює досудове розслідування. На нашу думку, зазначене питання потребує нормативного врегулювання або офіційного роз'яснення Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

До того ж наявні проблеми щодо здійснення кримінального провадження на підставі угод, оскільки новизна вказаного інституту породжує неоднакове тлумачення та практичне застосування положень Глави 35 КПК України.

Так, відповідно до ст. 468 цього Кодексу у кримінальному провадженні також може бути укладено угоду про примирення між потерпілим та підозрюваним (обвинуваченим).

Правом ініціювати укладення угоди про примирення наділені лише потерпілий і підозрюваний (обвинувачений). Прокурор не може надавати допомогу сторонам при укладенні угоди про примирення, він фактично усунутий від цієї процедури до моменту досягнення відповідної угоди.

У зв'язку з цим прокурор не наділений правом попередньо оцінювати законність та обґрунтованість угоди про примирення. Водночас згідно з роз'ясненням Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, які викладено у листі від 15 листопада 2012 року № 223-1679/0/4-12 «Про деякі питання

здійснення кримінального провадження на підставі угод», з огляду на затвердження прокурором обвинувального акта та можливість оскарження ним вироку суду першої інстанції на підставі угоди, у тому числі й угоди про примирення, його участь у судовому засіданні під час її розгляду має бути обов'язковою [5].

У свою чергу, в апеляційному порядку вирок суду першої інстанції на підставі угоди про примирення може бути оскаржено лише сторонами судового провадження та на підставах, визначених законом. Зокрема, прокурор може оскаржити такий вирок винятково з підстав затвердження судом угоди про примирення у кримінальному провадженні, в якому згідно із ч. 3 ст. 469 КПК України угоду не може бути укладено. До таких кримінальних проваджень належать провадження щодо тяжких та особливо тяжких злочинів.

У касаційному порядку (п. 3 ч. 3 ст. 424 КПК України) прокурор має право оскаржити вирок суду першої інстанції на підставі угоди про примирення після його перегляду в апеляційному порядку, а також судові рішення суду апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги на такий вирок лише з підстав призначення судом покарання менш суворого, ніж узгоджене сторонами угоди. При цьому відповідно до п. 3 ч. 3 ст. 424 КПК України прокурор (на відміну від стадії апеляційного оскарження) не має права на оскарження зазначених вище рішень із підстав затвердження судом угоди у кримінальному провадженні, в якому згідно з ч. 3 ст. 469 КПК України угоду не може бути укладено.

Таким чином, прокурор позбавлений права оскарження в апеляційному та касаційному порядку судових рішень (вирок суду першої інстанції на підставі угоди про примирення, а також судові рішення суду апеляційної інстанції за результатами розгляду апеляційної скарги на такий вирок) з підстав істотного порушення вимог кримінального процесуального закону або неправильного застосування закону України про кримінальну відповідальність.

Водночас, як свідчить практика застосування положень КПК України в частині

кримінального провадження на підставі угод про примирення, судами допускаються зазначені вище порушення, зокрема ухвалюються вирoki з неправильним застосуванням закону України про кримінальну відповідальність.

Так, під час досудового розслідування між потерпілим В. та підозрюваним К. укладено угоду про примирення, відповідно до умов якої сторони погодилися на призначення покарання К. за ч. 1 ст. 125 КК України у виді штрафу в розмірі 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Вироком районного суду затверджено вказану вище угоду, К. призначено узгоджене сторонами покарання у виді штрафу в розмірі 170 грн [6].

Відповідно до вимог ст. 53 КК України розмір штрафу визначається судом у межах від тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян до п'ятдесяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Відтак, мінімально можливий розмір штрафу становить 510 грн [4, 53–54].

Таким чином, суд допустив неправильне застосування кримінального закону, призначивши К. покарання у виді штрафу в розмірі 170 грн, яке є меншим від мінімального розміру, встановленого у ст. 53 КК України.

У іншому кримінальному провадженні С. підозрювався у вчиненні правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 185 КК України, а саме – у таємному викраденні чужого майна, вчиненому в листопаді 2012 року.

Слід зазначити, що підозрюваний С. згідно з вироком районного суду від 19 липня 2012 року вже був засуджений за ч. 2 ст. 185 КК України до двох років позбавлення волі, і на підставі статей 75, 76 КК України звільнений від відбування покарання з іспитивним строком на один рік.

Отже, правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 185 КК України, він вчинив у період іспитивного строку, визначеного попереднім вироком суду.

Водночас вироком місцевого суду від 2 квітня 2013 року затверджено угоду про примирення між потерпілим і підозрюваним, С. визнано винним за ч. 2 ст. 185 КК

України та призначено покарання у виді одного року обмеження волі.

Таким чином, судом допущено неправильне застосування кримінального закону, а саме: за сукупністю вироків при призначенні покарання безпідставно не застосовано вимоги ст. 71 КК України. Од-

нак прокурор позбавлений процесуальної можливості щодо реагування на такі не-правосудні вирокі.

Зважаючи на викладене, можливим шляхом вирішення окресленої проблеми є внесення відповідних доповнень до КПК України.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. коментар. у 2 т. / [О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.]; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х.: Право, 2012. – Т. 1. – 768 с.
2. Про незалежність судової влади: постанова Пленуму Верховного Суду України від 13 червня 2007 року № 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/786F13DB20F1F08AC2257AF40056B23C>
3. Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затверджене наказом Генерального прокурора України від 17 серпня 2012 року № 69 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/pd.html?_m=publications&_t=rec&id=110522
4. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / [В.Я. Тацій, В.П. Пшонка, В.П. Борисов, В.І. Тютюгін]. – Х.: Право, 2013. – Т. 1. – 376 с.
5. Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод від 15 листопада 2012 року № 223-1679/0/4-12: інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sc.gov.ua/ua/2012_rik.html
6. Вирок Генічеського районного суду Херсонської області від 6 лютого 2013 року: Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/29232087>

Андрій ТЕРНО

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ НА СТАДІЯХ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ

За результатами вивчення Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань запропоновано відповідні зміни та доповнення до нього. Розглянуто шляхи удосконалення кримінального процесуального законодавства щодо здійснення досудового розслідування та судового провадження на підставі угод із наведенням прикладів з практики. Приділено увагу порядку проведення підготовчого судового засідання у кримінальних провадженнях.

Ключові слова: досудове розслідування; Єдиний реєстр досудових розслідувань; строки тримання під вартою; прокурор; кримінальне провадження на підставі угод; оскарження судових рішень.

Андрей ТЕРНО

ПРОБЛЕМЫ ПРИМЕНЕНИЯ УГОЛОВНОГО ПРОЦЕССУАЛЬНОГО КОДЕКСА УКРАИНЫ НА СТАДИЯХ ДОСУДЕБНОГО РАССЛЕДОВАНИЯ И СУДЕБНОГО ПРОИЗВОДСТВА

По результатам изучения Положения о порядке ведения Единого реестра досудебных расследований предложены соответствующие изменения и дополнения к нему.

Рассмотрены пути усовершенствования уголовного процессуального законодательства в отношении осуществления досудебного расследования и судебного производства на основании соглашений с приведением примеров из практики. Уделено внимание порядку проведения подготовительного судебного заседания в уголовных производствах.

Ключевые слова: досудебное расследование; Единый реестр досудебных расследований; сроки содержания под стражей; прокурор; уголовное производство на основании соглашений; обжалование судебных решений.

Andrii TERNO

ISSUES OF CRIMINAL PROCEDURE CODE OF UKRAINE APPLICATION AT THE STAGE OF PRETRIAL INVESTIGATION AND COURT PROCEEDINGS

According to the results of study of Regulation on procedures of keeping Unified Register of pretrial investigations, proposal on its respectful amendments and supplementations was made. There were suggested ways to improve criminal procedural legislation in respect to pretrial investigations and court proceedings on the basis of agreements giving examples from practice. The attention was given to procedure of preparatory court hearing in criminal proceedings.

Keywords: pre-trial investigation, the Unified Register of pre-trial investigations, the detention period, prosecutor, the criminal proceedings on the basis of agreements; appeal of court decisions.

